

zeven, mrv. (2)	zweiden (9)
zode (1)	zweemen
zogen (1)	zweepen (7), Schweif, een staart
zomer (10)	zweeten
zolen, mrv. en wkw.	zweren, mrv. (1)
zoomen, mrv. en wkw. (6)	zweven (9)
zonen, mrv. (3)	

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INLASSCHING VAN LETTERS VOORNAMELIJK IN ZAMENSTELLINGEN.

J als overgangslatter.

321. De *j* wordt achter tweeklanken, waarvan de laatste letter *i* is, ingevoegd als overgangslatter tot de doffe *e*: vandaar de spelling *bloeyen*, *kraaijen*, *waaijen*, *hooijen*, terwijl men *bloei* en hij *bloeit*, *kraai* en hij *kraait* enz. zonder *j* schrijft. Daarom ook *eijeren* mrv. van *ei*, en *luijer* vergr. trap van *lui* enz.

Op dezelfde wijs is de *w* oulings achter de *u* ingevoegd, en heeft zich naderhand ook aan den onverbogen vorm des woords gehecht. Onze voorouders schreven *vrou*, *vrouwen*; *spreeu*, *spreeuwen* enz.

Dat men *koeijen* en *vlooijen* schrijft, komt van het enkelv. der gemeen-zame spr. *koei*, *vlooi*. De ouden zeiden *koeenen*, b. v.: "*Die wijn is voer die koeenen niet gewassen.*" Zie G. J. Meijers Oude Nederl. Spreuken en Spreekww.

Invoeging van t.

322. Dit onderw. is § 304 reeds aangeroerd. Houdt men zich in dezen aan den regel: *Schrijf gelijk gij spreekt*, dan zal men zonder aarzelen *mijnenthalve*, *uwenthalve*, *mijnentwege*, *harentwege*; ook om *uwentwil* om *onzentwil*, en nog liever met de verzachtende *e*, om *uwentwille* enz., schrijven. Dan schrijft men ook *verbindtenis*, *beeldtenis*, *gebeurtenis* met *t*, en *geschiedenis*, *behoudenis*, *belijdenis* zonder *t*, al zou men er geen andere reden voor weten.

Dat men *gesteltenis* en *ontsteltenis* en niet *gesteldtenis*, naar de analogie van *beeldtenis* schrijft, hiervan ligt de oorzaak waarschijnlijk in *gestalte*.

Vershil over de ingevoegde t voor den uitg. lijk.

323. De vraag komt in dit geval hierop neder, of men de volgende ww. met of zonder *t* schrijven zal: *opentlijk, eigentlijk, wezentlijk, volkomentlijk, ordentlijk, gezamentlijk, verscheidentlijk, onderscheidentlijk en minnentlijk*. Eene ongemaakte uitspr. pleit voor de *t* in de drie eerste ww. en noopt ons in de overige tot weglating, niet slechts van de *t*, maar ook van de voorafgaande *n*.¹ *Ordentlijk*, of liever *ordentelyk*, staat op zich zelve.²

De thans heerschende spelling heeft de *t* ook in de drie eerste ww. bijna geheel doen verdwijnen, zoo dat men zich in dezen op het gezag van de beste schrijvers beroepen kan. Wij voegen ons nogtans bij de minderheid, en zeggen met Siegenbeek, op grond van het aangevoerde door A. de Vries³: *opentlijk, eigentlijk, wezentlijk*. Naar dit rigtsnoer *namentlijk* te schrijven voor *namelijk*, is misbruik.

¹ In de laatste uitgaven van Siegenb. Woordenb. voor de Sp., komt *gezamentlijk* voor, en wij gelooven dat men ook hier in het gebruik van de *t* berusten kan. Althans zouden wij ons liever daarmede vereenigen, dan met de uitlating der *t* in *eigentlijk*, terwijl men ze inlascht in *opentlijk* en *wezentlijk*, gelijk in meergem. Woordenb. in de uitgaaf van 1829 te lezen is.

² Zie over dit w. § 291. *Ordentelyk*, hoe ook misvormd, wordt door het spraakgeb. erkend in de bet. van *betamend*, en is niet hetzelfde als *ordelyk*, met orde.

³ Taalk. Mag. D. I., bl. 113 en volgg.

De ingevoegde d.

324. De *d* voor den uitg. *er* in ww. die op *r* eindigen is te wel gevestigd om zich te laten verdringen. Een ieder zegt (en zoo schrijve men dan ook): *hoorder, ver-eerder, bewaarder, zuurder, bitterder* enz. Ook na *n* en *l* zal zij zich in sommige ww. staande houden, als in *boender, diender, vilder*; nog minder zal zij zich uit vinden en schenden, waar zij ook ingelascht is, laten weren. Maar in *bewoner, weldoener, verzinner, kenner* en dergelijke, als ook in den vergr. trap van bijv. nmww. op *n* of *l*, weet de beschaafde uitspr. en dus ook de spelling, van geen *d*: *reiner, dunner, edeler, sneller* enz. Zoo is het ook met *gelegenheid* en *tevredenheid*, waarvoor de minbeschaafde wel eens *gelegendheid* en *tevredendheid* zegt, om niet te spreken van *gelegendigheid*!

De ingelaschte e en de verzachtende e.

325. In zelfst. nmww. voegt men veelal eene *e* in, voor de uitgangen *naar, nis, ling*: *ambtenaar, getuigenis,*

lieveling. In *huurling* en eenige anderen zijn we aan die *e* niet gebonden; in *vuilnis* kan zij niet geduld worden.

Meer vrijheid heeft men ten opzichte van bijv. nmww. op *lijk* en *loos*, en men zou de taal noodeloos in een ijzer harnas wringen, indien men zich regels wilde voorschrijven, waar het taalgebr. ons de vrijheid laat, om nu eens *zus* en dan weêr zoo te schrijven. De welluidendheid moet hier geraadpleegd worden; en zij leert ons, dat in sommige ww. de *e* doorgaans kan gemist worden, als in *aanzienlijk* en *gewoonlijk*, terwijl zij in andere, waar een toonlooze uitg. voorafgaat, niet kan geduld worden, als in *vaderlijk*, *gretiglijk*, *bodemloos* enz., en wederom in anderen zonder hardheid niet kan wegblijven: *kennelijk*, *verstandeloos* enz. Maar dit is het niet alles. De welluidendheid leert hem, die er ooren voor heeft, nog meer, namelijk, dat wij, naar het vereisch van den Zusammenhang, hetzelfde w. nu eens met, dan weêr zonder *e* moeten schrijven, b. v.: *dadelijk* en *daadlijk*, *gehoofelijk* en *gelooflijk*, *mannelijk* en *manlijk* enz.

Hetzelfde geldt ook van de verzachtende *e* in den I. pers. van wkww. en aan het einde van zelfst. nmww., welke, met oordeel gebruikt, tot de zoetvloeiendheid onzer taal veel bijdraagt.

Men wachte zich voor misbruik en raadplege den aard van het opstel. De dichter Bellamij maakte van deze *e* veelvuldig gebruik, en zijn *deugde* en *mane* voldoen op hunne plaats zeer wel, maar zouden zeer ongepast zijn in den mond van een' bevelhebber, die zijn leger met eene opwekkende toespraak tot den strijd voorbereidt.

Nog twee gevallen waarin de ingevoegde e wegblijven moet.

326. Behalve hetgeen wij hierboven van ww. gezegd hebben, die, wegens den toonloozen uitg. van het grondw. geen ingevoegde *e* dulden, zijn er nog twee gevallen van gelijken aard. Het eerste is, wanneer het grondw. op dezelfde letter eindigt als waarmede de uitg. begint: *heileloos*, *kennis*, *vonnis*, *snellijk* enz. Het tweede, wanneer de verscherpte *g* door den langen *a*-klank voorafgegaan wordt. Dat men *heugelijk*, *genoegelijk* en *bedriegelijk* schrijft, ofschoon de *g*, naar mijn gehoor, ook in die ww. scherp luidt, heeft geene zwarigheid, want zij kan als sluitletter beschouwd worden van de lettergr. waarin zij voorkomt, en heeft dan den verscherpten klank, gelijk de *f* in *liefelijk*, *sterfelijk* enz.; maar hoe nu in *behagelijk*, *verdragelijk*, *beklagelijk*? Beschouwt

men de *g* als sluitletter, dan krijgt men de lettergg. *hag*, *drag*, *klag*, waarin de *a* noodzakelijk kort wordt; trekt men ze tot de *e*, dan verkrijgt zij den zachten keelklank, die men in *mogelijk*, *zuigeling* enz. kan opmerken. Waar een invoegsel tot eene verkeerde uitspr. verleiden kan, schijnt het veiliger het voor het oog weg te laten; het kan daarom op de tong blijven voortleven. Wat zou ons beletten *behaaglijk*, *beklaaglijk* enz. te spellen, en nogtans, waar de welluidendheid zulks vereischt, eene korte *e* achter de scherpe *g* te laten hooren? Men moet niet alles voor het oog willen afbeelden.

Over e of en in zamengestelde woorden.

327. Hierin heerscht tweederlei gebr. bij oude schrijvers zoo wel als bij nieuwe. Ook onze bijbelvertaling blijft zich niet gelijk, want daar leest men, b. v.: *pottebakker* zonder en *tentenmaker* met *n*. Geen wonder; eensdeels toch is het mrv. hier niet noodzakelijk, en anderdeels is de *n* in zulke gevallen bij eene goede uitspr. naauwelijks hoorbaar. In zulke ww. komt het minder op het denkb. van mrv. dan op de soort van voorww. aan, die door het eerste gedeelte der zamenstelling wordt uitgedrukt; vandaar dat men *zwaardveger*, *letterzetter* *zielverkooper*, *appelboom* enz. schrijft, zonder teeken van mrv. aan het eerste w. Hieruit kan men veilig afleiden, dat men in de meeste gevallen de verzachtende ingeschoven *e* voor mrv. gehouden, en op dat dwaallicht doorgaande, menige *n* heeft ingevoegd die men best missen kon.

Wij schrijven dan gerust *sterrekijker*, *kreeftegang*, *mierenest*, *vrouwehater*, *muggezifter*, *pipewroeter*, omdat wij daar evenmin het mrv. behoeven uit te drukken, als in *vogelverschrikker*, *boekverkooper*, *orgelmaker*, en honderd anderen meer.

Er is inderdaad weinig aan gelegen; en wie zich bezwaard vindt door *sterrehemel* zonder *n* te schrijven, om de menigte van sterretjes, die mag zijn *erwtesoep* en *pereprol* ook met eene *n* gebruiken, en zich op den voorangang der beste schrijvers, of anders op het ongevestigde taalgebr. beroepen.

Dit punt vond ik nergens voldoende uitéén gezet. Men heeft het óf over het hoofd gezien, óf men heeft gemeend in de aanwijzingen van woordenboeken te mogen berusten. Intusschen kan de vraag niet overtollig zijn: van welk beginsel gaan die woordenboeken uit? Waarom, b. v. lezen wij in het

Taalk. Woordenb. van Weil., onder *Trekker*, de samenstellingen *kurkentrekker* en *tandtrekker*? waarom *druiventros* en *vijgemand*; *speldenbak* en *speldekussen*, *duifhuis* en *duivenboon*; *kattekwaad* en *kattenspel*, en zoo in honderd gevallen meer? Wil men eenparigheid behartigen, wat zou ons dan beletten overal slechts de verzachtende *e* te gebruiken, zoo dikwijls de uitspr. zulks vereischt, en de *n* als tweede hulpletter in te voegen, wanneer het tweede gedeelte der samenstelling met een klinker begint, als *duiven*e*i*, *katten*e*oogen*, *mieren*e*ter* enz.?

De ingevoegde s.

228. Daar in woordkoppelingen het eerste gedeelte dikwijls in de betrekking van 2 nmv. tot het tweede staat, is men gewoon de ingevoegde *s* daaraan toe te schrijven; maar wij gelooven dat de welluidendheid hier vrij wat meer in aanmerking komt; voor eerst toch vinden wij deze *s* niet waar zij wanklank zou veroorzaken, als in *dakvenster*, *hoofddekse*l**, *steengruis*, *ijzervij*s*el* enz.; ten tweede, wordt zij in sommige ww. nu eens al, dan weer niet gebruikt: *godsvrucht* en *godvrucht*, *broodsgebrek* en *broodgebrek*; somtijds met verschil van beteekenis, als *landsman* en *landman*; en, ten derde, treft men deze *s* ook achter V. nmww. aan, als *zonsverduistering*, *maansverduistering*, *zielsvriendin*, *stadspoort* en eene menigte samenstellingen met *stad*; ook *wijsheidsles*, *vrijheidshoed*, *moederszuster*, *zustersman* enz.

Blijkbaar is dat trachten naar welluidendheid onder anderen in de tweederlei spelling van *tijdsbestek* en *tijdvak*, *tijdsverlies* en *tijdwinst*, *schaapskop* en *schapenvleesch*. Zoo ook in *kalfsvleesch* en *levenswijs* (in plaats van *leefwijs*, naar de regelmaat van *denk-* en *handehwijs*) om de ontmoeting van *fw* en *fv* voor te komen; voorts in *bokspoot* en *bokkehaar*. Men heeft dus ten aanzien van deze *s* niet anders dan het taalgebr. te raadplegen; en dit heeft blijkbaar de welluidendheid tot rigtsnoer. Van daar ook de spelling van *eenigzins*, *anderzins* zonder, en van *geenszins* met de *s* in het midden.

Geschilpunten door de verh. van Siegenbeek uit den weg geruimd.

329. Veel geschillen over de spelling van enkele ww. zijn door de verh. van Profr. Siegenbeek met dat gevolg beslist, dat men er niet alleen vrij algemeen in berust, maar dat ook het gebr. te dien aanzien reeds te wel gevestigd is, dan dat wij noodig zouden hebben daarop terug te komen. Wij zullen slechts eenige resultaten opnoemen. Wij schrijven thans *vergeefs*, *regts*, *links*, als bijww. met

de enkele *s* en als bijv. nmww. met *sch.* Zie verh. bl. 232; voorts *beslissen* en *kussen*, *bruisen*, *ruischen*, *druischen*, l.l. 234; *zamenvoeging* met *z*, bl. 152; *Got*, *Gotten*, als volksnaam, bl. 157; *mitsgaders*, voorts en *waarts* met *t*, 162 en 164; *overtollig*, niet *vertallig*, bl. 173; *middelweg*, gelijk *middellandsch*, *middelmaat* enz., bl. 185; *galerij* en *aartsvaders*, niet *gaanderij* en *eerstvaders*, bl. 215; *althans* en *nogtans*, bl. 221; *regter-* en *linkerhand*, niet *regte* en *linke*, 229; *daarenboven*, niet *daarteboven*, uit der *mate*¹ enz., 231.

¹ In het mrv. van zelfst. nmww. op *ns*, gelooven wij dat de juiste uitspr. in strijd is met hetgeen door Siegenb. in zijne verh., bl. 196 en 97, beweerd wordt. Moet men niet *kanzen*, *lanzen*, *schanzen*, *glanzen* schrijven? In *dansen* verwijst, dunkt mij, het gelijkkluidende *wkw.* naar de *s*. In *ww.* op *rs* blijft de *s* in het mrv., als *kersen*, *kaarsen*, *schorsen*. Uitz.: *laarzen*, *verzen*.

TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE SPELLING VAN WOORDEN VAN VREEMDEN OORSPRONG.

Wat onder die benaming in aanmerking komt.

330. De *ww.* die wij hier te beschouwen hebben, laten zich gevoeglijk naar het voorb. van Siegenb. in vier klassen verdeelen, als volgt:

1. *Ww.* die, hoewel van vreemden oorspr., door veelvuldig gebr. te wel bekend zijn, om als vreemdelingen te worden aangezien.

2. *Ww.*, die wel gebruikt worden, dewijl wij ze niet missen kunnen, maar die nogtans als vreemdelingen kenbaar zijn, en meestal als zoodanig behandeld worden.

3. Geheel vreemde *ww.*, daar men zich buiten noodzakelijkheid van bedient.

4. Eigennamen van uitheemschen oorsprong.

Eerste klasse van vreemde woorden.

331. Met deze kl. heeft men weinig moeite, want ze worden als Nederd. *ww.*, overeenkomstig de uitspr., met onze gewone schriftteekenen gespeld, als *bisschop*, *kerker*, *paleis*, *klooster*, *troon* enz.

Tweede klasse van vreemde woorden.

332. Dezen zijn doorgaans aan een of ander schrift-